

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Даниела Любенова Колева, СУ “Св. Климент Охридски”
ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата
за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност доцент
по ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата, обявен в Държавен
вестник бр. 5/16.01.2024 г.
с кандидат гл. ас. д-р Теодора Иванчева Карамелска

I. Оценка за съответствие с минималните национални изисквания и изискванията на Нов български университет

Д-р Теодора Карамелска участва в конкурса за доцент по ПН 3.1. Социология, антропология и науки за културата с монографията *Вярващ, но не религиозен. Български контексти на холистичната спиритуалност*, Издателство на НБУ, 2023 и 22 статии и студии, голяма част от които са в списания и сборници с научно рецензиране, като три са в международни издания на английски и немски език. Четири от статиите са в съавторство с Галина Гончарова. Всички представени материали са в тематичната област на обявения конкурс и са в съответствие с минималните национални изисквания и допълнителните изисквания на НБУ за хабилитация, като по някои показатели значително надхвърлят последните.

II. Изследователска (творческа) дейност и резултати

1. Оценка на монографичния труд, творчески изяви или други публикации, съответстващи по обем и цялостност на монографичен труд, включваща оценка на научните и научно-приложните приноси на автора.

Монографията *Вярващ, но не религиозен. Български контексти на холистичната спиритуалност*, представена като хабилитационен труд за конкурса, е оригинален принос към социологията на религията – изследователска област, която едва през последните години получава заслужено внимание от страна на изследователите в полето на социалните науки в България. Монографията тематизира новото “преомагьосване” на света в условията на късната модерност, характеризираща се с ускорен темп на живот, повишена географска и социална мобилност, фрагментиране на публичността и радикализиране на субективността. Полемизирайки с тезата за десекуларизацията, авторката се пита за влиянието на всички тези трансформации върху религията като институция и религиозността като субективен опит. Актуалността на това питане е обусловена, от една страна, от амбивалентните опити за ревитализиране на православието като традиционна религия от 90-те години на XX век насетне и, от друга страна – от явления, ясно видими през последните години у нас и неслучайно диагностицирани като “спиритуална революция”.

Опирайки се на работите на Вебер, Зимел и Трьолч, и диалогизирайки с редица съвременни автори, Карамелска обосновава разграничението между религия и спиритуалност, което използва като теоретична рамка за разбиране на генезиса и проявите на религиозния индивидуализъм. Делегитимирането на универсалистките претенции на църковното християнство, започнало исторически с протестантството, допринася за деритуализиране и субективизиране на религиозния опит и съответно трансформиране на религията като комплекс от социално значими символи и практики в “религиозното като духовна форма” (с. 43), неограничавана от богословски канони и привилегироваща непосредствения жизнен опит. Това непосредствено отнасяне към трансцендентното е основната характеристика на холистичната спиритуалност, която Карамелска извежда въз основа на процесите в западноевропейските общества, за да я сравни със съвременната ситуация в България в своето многопластово и емпирично плътно изследване. Нейният извод е, че тъй като не се обвързва с конкретна историческа ситуация, холистичната спиритуалност “претендира за универсална общочовешка релевантност и космополитизъм” (с. 65), поради което през 90-те години на ХХ век навлиза в популярната култура. Тази констатация дава основание за въвеждане на социологически значими параметри, които са в основата на иновативността и приносния характер на проведеното изследване. Имам предвид най-напред преобладаващото участие на жени в различни форми на холистична спиритуалност, както и прекартографирането на градската среда с появата на нови квазисакрални места. В този ред заслужават особено внимание и наблюденията на авторката за отношенията между популярните форми на холистична спиритуалност (особено йога) и православие.

Преобладаващото участие на жени от различни възрасти и различни социални слоеве във формите на холистична спиритуалност е тема, която пронизва целия труд и се обговаря от различни перспективи и на различни нива. От тази гледна точка буди недоумение подвеждащият мъжки род в заглавието на книгата, вместо много по-уместното множествено число: “вярващи, но не религиозни”. С ерудиция и критична чувствителност Карамелска обсъжда няколко различни хипотези за привлекателността на холистичната спиритуалност именно за градски и високообразовани жени: преодоляване на традиционните полово специфични роли, съпротива срещу тяхното есенциализиране, решаване на нови дилеми, откриване на защитени пространства в холистичните центрове, създаване на пазарни “ниши” за услуги, насочени приоритетно към жени. Авторката удържа тези хипотези както при работата си с автобиографични интервюта с участници в холистични практики, така и при очертаването на по-общата картина, базирано върху социологически анкети.

Друг ценен принос на изследването е характеристиката на новите общности, формиращи се около разглежданите духовни практики. Макар тези общности да са “широки, но плитки”, те, както става ясно от изказванията на интервюираните, до голяма степен компенсират разпадането на традиционно унаследяваните религиозни принадлежности. Нещо повече, те са форма на

колективна легитимация на индивидуалностите, търсещи своята изява и реализация във въпросните практики. Търсенето на себе си и “грижата за себе си”, както критично обосновава Карамелска, твърде често са за сметка на “доктринална редуция” (с. 101), заместваща съдържанията с емоции, “търсеща истината в предрефлексивността на емоционалните усещания” (с. 107). Тази позиция е същевременно своеобразна реакция на ригоризма на православно християнство, практикувано в рамките на институционалната религия. Сред най-интересните и актуални страници в книгата са разделите, описващи нееднозначните нагласи на практикуващите холистичен спиритуализъм към православната църква, нейната догматика и ритуалност. Отношението към символния репертоар на църквата е селективно и бриколажно, насочено към изграждане на собствени, “DIY”, духовни синтези. Подобно в своята ситуативност и редуционизъм е обаче и отношението към другите култове, често откъсвани от културно-историческия им контекст и адаптирани към потребностите на практикуващите.

Това, което особено грабва читателите и прави изследването убедително, са не само аргументативните построения, но и емпиричната плътност, постигната чрез своеобразна “игра с мащаба” (Ръвел). Карамелска компетентно анализира данни от мащабни представителни проучвания, каквото е Европейското изследване на ценностите, за да изгради хипотезите си за разпространението и влиянието на холистичната спиритуалност. Същевременно аргументацията е органично изведена от дълбочинни наративни интервюта на авторката с практикуващи и обучители в центрове за холистична спиритуалност в София. Намирам този материал за особено ценен, тъй като дава уникална възможност за разбиране на значението на спиритуалните практики и идеи за формирането на светоглед, справянето с житейски кризи, включването в общности, изборите за стила на живот и по-общо – “грижата за себе си”.

В тази връзка държа да подчертая не само богатството на въпросния емпиричен корпус и потенциала да бъде използван в бъдещи интерпретации, но и безспорната експертиза на авторката, която е утвърдена изследователка в областта на биографичните методи, разработени от школата на Фр. Шютце и Г. Розентал. Разделът, в който обосновава възможностите, ограниченията и специфичните непрозрачности на биографичните изследвания, представлява ценно ръководство за бъдещи изследователи, което възнамерявам да препоръчам на своите студенти.

В заключение, монографичният труд на Теодора Карамелска е съществен принос към социологията на религията, който очертава нововъзникнало и динамично изследователско поле, проследява важни тенденции в него, стига до неочевидни изводи и, не на последно място, демонстрира потенциала на рефлексивно-биографичния подход към изследваните явления.

2. Оценка на приносите в останалите приложени публикации (творчески изяви), направени след назначаването на академичната длъжност „гласистент“ или академичната длъжност „доцент“ (при кандидатите за

професор). Тя включва и оценка на изискването за рецензираност на изданията.

Основната част от представените за конкурса статии и студии са в областта на социологията на религията. Повечето от тях са в рецензирани издания. Една от основните теми е холистичната спиритуалност, като публикациите по тази тема са в тясна връзка с монографията. Друга важна група публикации засяга трансформациите на православието в условията на либерализацията на духовни практики и учения. Две от статиите анализират резултатите от Европейското изследване на ценностите, в което авторката участва. Тези публикации са приноси със своя прецизен и задълбочен подход, съчетаващ емпирична плътност с критично осмисляне на класически теоретични построения.

Пет статии и студии разработват биографичните изследвания, в които авторката е признат авторитет в българските социални и хуманитарни науки. В тези трудове методологическата рефлексия върху потенциала и ограниченията на биографичните изследвания е успешно съчетана със задълбочени прочити на емпиричен материал, генериран в рамките на проекти върху религията/религиозността и етническите напрежения.

Четири статии са посветени на история на социологията, в частност на идеите на нейни класици като Макс Вебер и Георг Зимел. В тях са анализирани ключови понятия, като е реконструиран културно-историческият контекст на разработването им и приложимостта им в съвременни социологически изследвания.

Две от статиите са посветени на грижите за възрастни хора с деменция и последиците от съсредоточаването на тези грижи предимно в семействата на болните. Тези публикации допринасят за развитието на друга нова изследователска област в социалните науки, която проблематизира понятието за грижа (care) и измеренията на грижата в съвременната ситуация.

Към оригиналните публикации на Теодора Карамелска трябва да се отбележи нейният значим принос към социалнонаучната книжнина на български език с преводите на класици на немската социология като Зимел, Трьолч, Манхайм и др. За превода на *Фрагментарният характер на живота* от Г. Зимел тя е удостоена с Наградата на Съюза на преводачите в България.

3. Цитиране от други автори.

Трудовете на д-р Карамелска са цитирани от колеги, работещи с биографични методи, включително от мене, както и от изследователи на религиозността, травмата, грижата и др. Както се вижда от таблицата за оценка по ЗРАСРБ, събраните точки от цитирания надхвърлят изискуемия минимум. Не по-малко важно, нейните преводи са ценно помагало в преподаването на социология, културология, философия, социална антропология – влияние, което трудно може да се оцени чрез индекси на цитиране/позоваване.

4. Оценка на резултатите от участие в изследователски и творчески проекти и приложение на получените резултати в практиката.

Д-р Карамелска е участвала в 10 изследователски проекта, някои от които международни. В рамките на тези проекти тя е апробирала и усъвършенствала работата с качествени методи, овладяла е широк тематичен диапазон, участвала е в множество научни форуми, включително международни, и е реализирала значими публикации. Не на последно място, този изследователски опит е интегриран в нейната академична дейност, което се вижда от заглавията на разработените от нея курсове.

III. Учебна и преподавателска дейност

1. Аудиторна и извън-аудиторна заетост, работа в електронния обучителен модул "MOODLE – НБУ", осигуряване на студентски практики и стажове, работа със студенти и докторанти.

За последните 14 години д-р Теодора Карамелска е разработила и провела над 25 курса в бакалавърските програми по социология и философия и в магистърските програми “Социално предприемачество” и “Език и публичност” на НБУ, както и в магистърската програма по история на жените и половете в специалност Културология на СУ. За някои от тези курсове тя е разработила авторски учебни материали. Ръководила е четири дипломни работи и е участвала в комисии за държавни изпити. Тематиката на преподавателската ѝ дейност е изключително широка, което е несъмнено доказателство за нейния академичен потенциал. Наред с това тя е осигурила възможности за стажове на студентите в няколко маркетингови и социологически агенции и други организации, с което е допринесла за поддържане на високо качество на образованието по социология в НБУ и непосредствената му връзка с пазара на труда.

2. Работа с Еразъм-студенти.

Д-р Карамелска е провеждала индивидуални обучения по социология на немски език за чуждестранни студенти по програма Еразъм.

3. Оценки от анкетите на студентите.

Средната оценка от анкети на студентите за последните 10 семестъра е впечатляващо висока – 4,77 по петобална скала.

IV. Административна и обществена дейност

Д-р Карамелска има активна административна, организационна и координационна дейност както в НБУ, така и в други академични структури. Тя е координатор на департамент “Философия и социология” по програма Еразъм, директор на Програмен съвет, програмен консултант на общообразователни курсове в НБУ (2020-2023) и член на Библиотечния съвет на НБУ. Освен това е

дългогодишен отговорен редактор на сп. *Социологически проблеми*, а от 2020 г. – негов Заместник главен редактор. Участвала е в организацията на множество академични форуми: семинари, конференции, школи.

V. Лични впечатления от кандидата (ако има такива)

Познавам Теодора Карамелска от нейните студентски години в специалност Културология в СУ “Св. Климент Охридски”, както и от нейното участие в няколко изследователски проекта под мое ръководство или с мое участие: MICROCON: Micro Level Analysis of Violent Conflicts (2007-2010), “Marking Transitions and Meaning across the Life Course: Memories of Religious and Secular Ceremonies in Eastern and Western Europe“ (2010-2012), “Устна история на комунизма в България“ (1944–1989)“ (2010-2012) и “Модели на тревожност: житейски разкази и наративни модели в постсоциалистическите общества“ (2011-2013). Тя е изключително отговорна, дисциплинирана, самокритична и задълбочена изследователка с оригинални творчески идеи и рядко срещан талант за работа в екип и конструктивно общуване с колеги и студенти.

VI. Мнения, препоръки и бележки по дейността и постиженията на кандидата

Препоръчвам по-амбициозна публикационна дейност с ориентация към международни издания, за което д-р Карамелска има доказан потенциал.

Заключение: Въз основа на гореказаното без колебание препоръчвам на уважаемия Академичен съвет на НБУ да избере д-р Теодора Иванчева Карамелска за доцент по ПН 3.1 Социология, антропология и науки за културата. Този избор ще бъде не само напълно заслужено израстване в нейната академична кариера, но и перспективно решение за кадровото осигуряване на Университета.

Дата: 07.05.2023 г.

Подпис:

Даниела Колева